

Schrijven als vorm van onderzoek

Monique Leijgraaf

Lectoraat Kansengelijkheid Hogeschool IPABO

OKEE...
... DAN LATEN WE NU
MS-WORD VASTLOPEN
... KIUKEN WAT ER GEBEURT

YES!
IK BEN DOLOP
OBJECTIEF
ONDERZOEK!

Schrijven als vorm van onderzoek

Over eigen ervaringen, schrijven, onderzoek en kritische auto-etnografie.

Basisideeën voor (aanstaand) onderwijsprofessionals en -onderzoekers.

Monique Leijgraaf

Geïnspireerd door diverse makers van comic books geven we deze uitgave zelf uit vanuit het Lectoraat Kansengelijkheid van Hogeschool IPABO.

Tekeningen: Larie Cook (@lariecook)

Uitgeverij Barbarij

Amsterdam/ Alkmaar

Eerste druk, september 2026

Met dank aan Zena Bani voor haar kritisch meelezen!

Inhoud

Eigen ervaringen en onderzoek	6
Navelstaren?	10
Onderwijs.....	11
Schrijven als vorm van onderzoek	14
Tips bij het schrijven.....	17
Extra: Kritische auto-etnografie – wat is dat?.....	20
‘auto-’	20
‘-etno-’	22
‘-grafie’	23
‘kritische’	24
Bibliografie	25

Eigen ervaringen en onderzoek

Onderzoek en eigen ervaringen... Vaak wordt gedacht dat die twee niet samen kunnen. Onderzoek moet toch objectief zijn, wordt vaak gezegd, en dus moet je je eigen ervaringen juist buiten het onderzoek houden. Al valt dat niet altijd mee...

“Mooie verhalen, maar hoe maak je er wetenschap van?” – of: “Je past er toch wel voor op te veel betrokken te raken bij je onderzoeksonderwerp? Je moet afstand houden!” – of: “Vermijd het woord ‘ik’ in je onderzoeksartikel!” Allemaal opmerkingen die voortkomen uit de opvatting dat onderzoek objectief zou moeten zijn.

Deze opvatting van onderzoek, die voor bepaalde wetenschappen legitiem kan zijn, is dominant geworden in Westerse onderzoekstradities. Zo dominant zelfs, dat veel mensen denken dat het DE opvatting van onderzoek is. Maar dat is niet zo. Er zijn ook opvattingen van onderzoek die vraagtekens stellen bij dit streven naar objectiviteit.

Bijvoorbeeld vanuit het idee dat echte objectiviteit niet bestaat. Niemand kan neutraal naar de wereld kijken. De waarneming van ieder mens, en dus ook van iedere onderzoeker, wordt gekleurd door eerdere ervaringen die je hebt opgedaan, door verwachtingen die je hebt van de toekomst, door de samenleving en het gezin waarin je opgegroeid en gesocialiseerd bent, door de boeken die je hebt gelezen, de films die je hebt gezien, de muziek die je hebt gemaakt en geluisterd, enzovoorts. En daarom, zo zeggen sommige critici van objectieve onderzoeks-

*Plint poëzieposter De ontdekking.
Gedicht K. Schippers – Beeld Klaas Gubbels*

opvattingen, lukt het niet om objectief onderzoek te doen. Of je dat nu leuk vindt of niet.

Andere critici gaan nog een stap verder. Die laten het streven naar objectiviteit in de hierboven beschreven zin van het woord, helemaal los. Deze onderzoekers vinden eigen ervaringen en ideeën van de onderzoeker niet vervelend of irritant, maar hechten daar juist waarde aan in hun onderzoeken. Je zou kunnen zeggen dat zij de eigen ervaringen die je als onderzoeker hebt, juist omarmen en als wezenlijk onderdeel van hun onderzoek beschouwen. Door in hun onderzoek gebruik te maken van persoonlijke ervaringen stellen deze onderzoekers particuliere en subjectieve kennis op de voorgrond en kunnen zo zaken aankaarten die bijvoorbeeld in een groot survey onderzoek (zoals een enquête of opiniepeiling) onbeantwoord blijven. Denk aan grootschalige onderzoeken die in het nieuws wel eens voorbij komen, en waarmee wordt aangetoond dat een bepaald percentage van de Nederlandse bevolking ergens voor of juist tegen is. Wanneer een verslaggever dan doorvraagt naar de redenen dat mensen ergens voor of tegen zijn, moet de opiniepeiler het antwoord vaak schuldig blijven. En dat is begrijpelijk: een opiniepeiling kan die achterliggende redenen niet in kaart brengen.

Onderzoekers die persoonlijke ervaringen van mensen (inclusief hun eigen persoonlijke ervaringen) centraal stellen in hun onderzoek zijn juist geïnteresseerd in de overwegingen en redenen van mensen. Zij zijn minder geïnteresseerd in de ‘harde cijfers’, en hebben meer belangstelling voor de “rommeligheid en de toevallige ontdekkingen van het sociale leven: de persoonlijke, vaak verborgen nuances van uitdagende, opwindende, traumatische, vreugdevolle en taboe-achtige ontmoetingen; patronen van ervaringen die door de tijd heen verschuiven en veranderen; wijzen waarop iets dat in het verleden gebeurd is van invloed is op huidige en toekomstige handelingen (...)” (Adams et al., 2022, p. 4 - vertaling van mij).

Een beroemd voorbeeld is van een wetenschapper die Shelly Carter is genoemd (maar zo niet heet – de voetnoot bij de auteursnaam leert dat alle namen en plaatsen in het artikel gewijzigd zijn). In haar artikel *How much subjectivity Is needed to understand our lives objectively?* (Carter, 2002) geeft ze, gebaseerd op dagboeken en herinneringen, in de eerste persoon enkelvoud een verslag van een vrouw die in een gewelddadige relatie leeft. Aan de

with ease. Gadamer’s (1989) work acts as a canvas for me: “Everything that is experienced is experienced by oneself, and part of its meaning is that it belongs to the unity of this self and thus contains an unmistakable and irreplaceable relation to the whole of this one life” (p. 67).

This text remains as a witness to violence, a maker of an experience that is one woman’s story. It is divided into two columns; the left represents scholarly works and researched data, whereas the right holds sections of the journal I kept during my abusive relationship with Doug. Following each section of research/journal is a section of reflection. All three texts act together to create the tension of reaching an (im)possible space where meaning, experience, and thought intersect. As with life, contrasting realities do not fall into one specific pattern; however, a pattern of sorts does suggest itself.

The “Facts”

Women are more likely to be victims of domestic violence than men are. The statistics that support this claim are staggering. In Canada, Fitzgerald (1999) reported that there were over 22,250 cases of spousal violence reported in 1997. Women accounted for 88% of the victims (19,575) and men for 12%

Tyrannies of Coherence

Journal entry, December 14, 1996. I have decided that I need to start keeping a record of what is happening in my life. It is the life that I share with Doug and of what I have lived with for the last 3 years. I guess that this is a way of trying to help myself to recover some sanity and dignity in my life as well as

Carter / HOW MUCH SUBJECTIVITY? 1187

The “Facts”

(2,679). Women were eight times more likely to be assaulted by a spouse than men were. Out of the 1,575 reported cases of spousal violence against women in 1997, 75% of the women were victims of assault. Of the 19,575 cases, 13% suffered assault with a weapon or assault causing bodily harm and aggravated assault; 7% were victims of criminal harassment; and 5% suffered other types of violent offences, such as sexual assault, intentional firearm shooting, abduction, hostage taking, robbery, extortion, homicide and attempted homicide, criminal negligence, and other offences causing death (p. 51).

According to a report released by Statistics Canada in 1995, among women aged 18 and over in 1993, almost two out of three victims of assault by a current or former spouse had previously been assaulted on more than one occasion. Thirty-five percent of the victims had been assaulted once, 22% between 2 and

Tyrannies of Coherence

to have documentation of what I have experienced in my life with Doug. On one hand, I do not know why I have to write; on the other hand, I know, however, that I have to. I know that I can no longer live the way that I have been. I need to have some sort of point of reflection where I can reaffirm myself as a person; a place where I can re-find myself and reconnect with the person that I am. I feel my life spiraling downward into an abyss from which I will never be able to survive nor come through in one piece. This journal is, I hope, a safe place where I can maintain some sense of me.

Where do I start? I stare at this empty page. I am afraid to write. I am afraid to face that which I want to ignore. I can no longer delude myself. Things have not been good between Doug and I for quite some time. I am no longer able to stand listening to him “freak” an average of 10 times per hour, one to two

hand van parallelle teksten, naast elkaar gezet in twee kolommen, zet ze de persoonlijke ervaring van huiselijk geweld tegenover data en informatie uit de wetenschappelijke literatuur en stelt ze vragen over de objectiviteit in de wetenschap.

In de epiloog bij het artikel blikt ze terug op de manier waarop ze te werk is gegaan. Daarin komt onder meer naar voren dat ze haar eigen stem, haar eigen verhaal niet kwijt wilde raken in al de harde cijfers die de wetenschap produceert over vrouwen in gewelddadige relaties: “Toen ik aan dit artikel begon, had ik alleen gekeken naar het onderzoek en naar wat anderen hadden geschreven. Omdat ik mijn eigen stem, mijn eigen identiteit, niet wilde verliezen in het academische discours, keerde ik terug naar mijn eigen werk en stond ik mezelf toe daar opnieuw in te stappen, in de hoop niet iemand te worden die (on)partijdig schrijft vanuit een wereld die ver afstaat van mijn eigen realiteit” (Carter, 2002, p. 1199 - vertaling van mij). Het werk van Shelly Carter laat krachtig zien dat de veelkleurigheid van het dagelijkse leven niet volledig ‘gevangen’ kan worden in puur objectieve taal en cijfers (Poulos, 2021).

De wetenschappelijke traditie waar onderzoek als dat van Shelly Carter toe behoort, wordt (kritische) auto-etnografie genoemd. Wil je hier meer over weten, lees dan het hoofdstukje ‘Extra: Kritische auto-etnografie – wat is dat?’ aan het eind van dit boekje, of beluister de podcast waarin Zena Bani en ik hierover vertellen (Doosje & Coppoolse, 2026).

Navelstaren?

Misschien denk je nu: verzandt dit niet te veel in navelstaarderij, al die focus op persoonlijke en individuele ervaringen? Dat zou een terecht bezwaar zijn, ware het niet dat auto-etnografen eigen ervaringen wel als vertrekpunt nemen, maar het daar niet bij houden. Zij vertellen hun persoonlijke verhalen altijd in samenspraak met (en soms ook als kritiek op) de cultuur waarvan ze deel uitmaken (inclusief de academische cultuur en wetenschappelijk onderzoek). Dat zie je Shelly Carter ook doen: ze zet de eigen ervaringen van deze vrouw letterlijk naast of misschien wel tegenover het wetenschappelijke onderzoek dat gedaan is naar vrouwen in gewelddadige relaties. En dat levert een heel ander, veel genuanceerder maar ook rommeliger beeld op dan de harde cijfers doen. Kritisch auto-etnografisch onderzoek zoekt altijd de verbinding tussen het persoonlijke en het culturele (en met het culturele bedoel ik hier: alles wat zich min of meer buiten het individu in de samenleving afspeelt – dus ook het sociale, politieke en wetenschappelijke). Goed auto-etnografisch onderzoek bevat ook altijd de stem van anderen, zo verzekerde Tony Adams in de cursus auto-etnografie die ik in de zomer van 2023 volgde (persoonlijke communicatie, 2023). “Het is een misverstand te denken dat auto-etnografie alleen over het leven van de onderzoeker gaat; als mensen zijn we altijd in contact met andere mensen. Zo bezien is mijn verhaal ons verhaal” (Poulos, 2021, p. 23 - vertaling van mij).

Narcissus, geschilderd door Caravaggio

Daarom doen auto-etnografen ook allerlei onderzoeksactiviteiten die andere wetenschappers ook doen: ze lezen literatuur over hun onderwerp (zowel wetenschappelijke literatuur als meer populaire publicaties, maar ook romans en poëzie), houden formele en informele interviews met mensen, schrijven in hun onderzoekslogboek, doorzoeken archieven, bekijken films, sociale media, nieuwsberichten en andere populaire culturele uitingen. En al de informatie die die onderzoeksactiviteiten opleveren, verbinden ze vervolgens met persoonlijke ervaringen, ook persoonlijke ervaringen van henzelf. Daarmee voorkomen ze dat ze over ‘anderen’ spreken in hun publicaties: de onderzoeker zelf is ook altijd betrokken bij de situatie die onderzocht wordt. Als onderzoeker stel je jezelf kwetsbaar op door je eigen ervaringen te delen; en misschien ontdek je met je project wel iets waar je zelf ook niet zo goed raad mee weet... Ook voor jou als onderzoeker staat er altijd wat op het spel!

Onderwijs

Juist vanwege de kritische verbinding tussen het persoonlijke/ individuele enerzijds en alles wat de cultuur, politiek, wetenschap en samenleving heeft voortgebracht anderzijds, vinden wij¹ dat kritisch auto-etnografisch onderzoek heel veel kansen biedt voor de professionalisering van (aanstaand) onderwijs-professionals. Hoewel het beroep van leraar of lerarenopleider iets heel anders is dan dat van auto-etnografisch onderzoeker, zijn er toch overeenkomsten in wat de leraar en de auto-etnograaf doen. En kan de leraar leren van de werkwijzen van de kritisch auto-etnograaf.

¹ Met ‘wij’ bedoel ik hier de onderzoekers van het IPABO lectoraat Kansengelijkheid en de IPABO lerarenopleiders Kritisch Burgerschap & Social Justice.

In zekere zin zijn de processen die de leraar en de auto-etnograaf doorlopen met elkaar te vergelijken. Want wat ze allebei doen, is dat ze een brug proberen te slaan tussen dat wat mensen persoonlijk en individueel aan kennis en ervaring hebben en alles wat er in de wereld al bestaat (kennis bijvoorbeeld).

Laat ik proberen uit te leggen wat ik bedoel.² Als onderwijsprofessional werk je met kinderen, jongeren en studenten die allemaal hun eigen persoonlijke en individuele ervaringen en contexten hebben, en die zich allemaal op één of andere manier te verhouden hebben tot de wereld waarin ze geboren zijn en die ze zelf (al dan niet gedeeltelijk) mee kunnen vormen. Als onderwijsprofessional stimuleer en begeleid je eigenlijk (jonge) mensen in die zoektocht; in dat vinden van een eigen weg met anderen; in dat onderzoek naar – vanuit een Social Justice perspectief – een weg naar bevrijding en emancipatie; naar een meer rechtvaardige samenleving.

OK, dit klinkt misschien iets te groot en hoogdravend. Laat ik weer even wat meer *down to earth* komen. Ik geef een voorbeeld. Wanneer je met je leerlingen aan het rekenen bent, ben je bezig met de gecijferdheid van je leerlingen. In de termen van de auto-etnografie zou je die gecijferdheid (die er al was voordat de leerlingen geboren werden) tot het *culturele* aspect van de samenleving kunnen rekenen. Als onderwijsprofessional stimuleer en vergroot jij dat culturele aspect (de gecijferdheid) bij de leerlingen, zodat zij er zelf (met hun eigen *individuele* en *persoonlijke* ervaringen en binnen hun *eigen contexten*) mee kunnen werken en hun gecijferdheid zelfs kunnen inzetten om die samenleving waarin ze geboren zijn te veranderen/ verbeteren. Je probeert als onderwijsprofessional dus een brug te slaan tussen de

² En mocht je dit allemaal te ingewikkeld vinden: geen probleem! Soms komt mijn nerderige kant iets te stevig bovendrijven... 😊

individuele leerling (en diens karakter, context, enz.) en de rekeninzichten die er in de wereld bestaan, zodat de leerling met de al bestaande rekeninzichten kan werken en er uiteindelijk misschien zelfs nieuwe inzichten aan kan toevoegen.

Nu wordt het niet de bedoeling dat jullie van alle leerlingen en studenten kleine auto-etnografen gaan maken 😊, maar we willen hiermee alleen aangeven dat de voor de auto-etnografie kenmerkende verbinding tussen het persoonlijke/ individuele enerzijds en het culturele/ de samenleving anderzijds ook heel typerend is voor het werk dat een onderwijsprofessional doet. En daarom denken wij dat aspecten van kritisch auto-etnografisch onderzoek zeer behulpzaam kunnen zijn bij onze ontwikkeling als onderwijsprofessionals (want het helpt ook ons in onze professionele ontwikkeling als onderwijsonderzoekers en lerarenopleiders!).

Dat denken wij zeker ook omdat kritische auto-etnografie een zeer geschikte onderzoeksmethode is voor situaties waarin de onderzoeker zelf een belangrijke rol speelt en impact heeft op de situatie die centraal staat (Poulos, 2021). En dat is bij uitstek het geval in het onderwijs. Jouw rol en impact als onderwijsprofessional op je leerlingen, studenten, collega's, wellicht ouders en andere betrokkenen bij het onderwijs is groot! En de manier waarop jij (al dan niet bewust) vorm geeft aan die rol (en dus impact genereert) wordt ook bepaald door ervaringen die jij in je leven (zowel binnen als buiten het onderwijs) hebt opgedaan: de omstandigheden waaronder je bent opgegroeid, de privileges die al dan niet hebt, de vrienden die je hebt gemaakt, opleiding(en) die je hebt gedaan, werkervaring die je hebt opgedaan, de boeken die hebt gelezen, films die je hebt gezien, games die je hebt gespeeld enz. En ook voor de mensen met wie je het onderwijs maakt, geldt dat zij mede vanuit hun eigen ervaringen hun plek innemen in het onderwijsproces en van daaruit impact genereren. Doordat kritische auto-etnografie

gedefinieerd kan worden als “een directe poging om de participatie, aandacht en reflexiviteit van de deskundige onderzoeker (...) centraal te stellen in de onderzoekssituatie om betekenissen te achterhalen die niet objectief (van een afstand) kunnen worden begrepen” (Poulos, 2021, p. 33 - vertaling van mij), vinden wij (aspecten van) de kritische auto-etnografie zeer geschikt in het uitdagen en stimuleren van ieders professionele ontwikkeling.

Schrijven als vorm van onderzoek

Vaak zien onderzoekers het schrijven van bijvoorbeeld een artikel of boek als het eindpunt van hun onderzoek. Ze hebben eerst van alles onderzocht; data verzameld; die data geanalyseerd; conclusies getrokken; en dan kan het schrijfwerk gaan beginnen. Alsof het schrijven niet meer is dan het bij elkaar vegen van wat je allemaal eerder gevonden hebt. Iemand die zich daar expliciet tegen verzet, is Laurel Richardson (2000). Zij beschouwt schrijven niet als het eindstation van een onderzoeksproces, maar als *vorm van onderzoek doen* (*a method of inquiry*). “Hoewel we schrijven doorgaans zien als een manier om over de sociale wereld te ‘vertellen’, is schrijven niet louter een bij-elkaar-veeg-actie aan het einde van een onderzoeksproject. Schrijven is ook een manier van ‘(leren) kennen’³ – een methode van ontdekking en analyse. Door op verschillende manieren te schrijven, ontdekken we nieuwe aspecten van ons onderwerp en onze verhouding daartoe” (Richardson, 2000, p. 923 - vertaling van mij).

“Ik schrijf omdat ik iets te weten wil komen.

Ik schrijf zodat ik iets ga ontdekken dat ik eerder niet wist”

(Richardson, 2000, p. 924 - vertaling van mij).

³ Laurel Richardson gebruikt hier het woord ‘knowing’.

Het schrijfproces zelf wordt zo een vorm van onderzoek doen, en dat vraagt om (het liefst) dagelijks schrijven, bewerken (*editing*), herlezen en herschrijven. “Schrijven is een verkennende bezigheid; het idee hierachter is dat de auto-etnograaf door regelmatig te schrijven (anders verborgen) waarheden aan het licht kan brengen door gedachten in concrete woorden te vatten” (Poulos, 2021, p. 17 - vertaling van mij). Het schrijfproces wordt zo een speurtocht naar betekenis. Je leert door te schrijven.

Dat betekent dat je als onderzoeker veel en regelmatig schrijft. Daarbij vind ik het belangrijk om alvast op te merken dat je in eerste instantie alles opschrijft voor jezelf, zonder het idee te hebben dat je het ook aan iemand anders zou moeten laten lezen. “Belangrijk is dat ik niet aan lezers denk”, luidt de titel van een verzameling Zeer Korte Verhalen van A.L. Sniijders (2024). En dat advies zou ik je bij het schrijven ook willen meegeven: schrijf voor jezelf; niet voor eventuele lezers. Er is namelijk een wezenlijk verschil tussen wat je *schrijft*, en wat je *laat lezen*. Pas als je besluit delen van je werk aan anderen te laten lezen, maak je keuzes over wát je wilt laten lezen: je kunt ook besluiten bepaalde teksten nooit aan een ander te laten lezen, omdat ze te persoonlijk of te pijnlijk zijn bijvoorbeeld. Op het moment dat je ervoor kiest passages aan anderen te laten lezen, kan je er ook toe besluiten om bepaalde passages net iets anders te formuleren dan dat je aanvankelijk had gedaan, bijvoorbeeld omdat je vindt dat de oorspronkelijke tekst harder op een lezer kan overkomen dan je eigenlijk bedoeld had. Of dat je je tekst om privacy redenen fictief maakt. Door de ethische vragen die ontstaan wanneer je een tekst aan anderen wilt laten lezen (of misschien zelfs wilt publiceren), hoef je je in eerste instantie (wanneer je schrijft voor jezelf) nog niet te laten remmen.

Schrijf over iets dat je (in je professionele leven) fascineert, waar je nieuwsgierig naar bent, waar je blij van wordt of juist buikpijn van krijgt, wat je graag wilt onderzoeken omdat je het anders wilt.

Wanneer je weet waar je ongeveer over wilt schrijven, kan je beginnen met het beschrijven van je eigen ervaringen met dit onderwerp. Put daarbij ook uit de “steeds groeiende schat aan praktische, morele, culturele, historische, literaire en wetenschappelijke kennis” waar je zelf over beschikt (Poulos, 2021, p. 33 - vertaling van mij). Wat je schrijft breng je dus eigenlijk steeds in dialoog met de literatuur die er over jouw onderwerp al bestaat. Dat betekent ook dat je het schrijven regelmatig afwisselt met het lezen van literatuur over je onderwerp (waarbij literatuur niet alleen wetenschappelijke literatuur is, maar ook populaire culturele artefacten zoals romans, poëzie, films, nieuwsberichten, podcasts, documentaires en sociale media).

Vraag je tijdens het schrijven ook regelmatig af waar je naar op zoek bent. Wat is het dat je graag te weten wilt komen? Zijn er vragen die je schrijvende onderzoeksproces kunnen leiden? Die vragen kunnen aan het begin nog heel vaag zijn: laat je daar niet door afschrikken. Blijf niet te lang hangen in het formuleren van vragen, maar begin te schrijven. Beschrijf wat je fascineert; welke ervaringen je met je onderwerp hebt; wat je er al van weet. Al schrijvend zullen de vragen waar je antwoorden op zoekt steeds duidelijker worden.

De vragen die je al schrijvend ontwikkelt, zullen ook je andere onderzoeksactiviteiten (je ‘veldwerk’) sturen: de formele en informele interviews die je doet en vastlegt; de observaties die je doet; enzovoorts. Andersom kunnen deze onderzoeksactiviteiten zorgen voor een aanscherping van datgene dat je met je project te weten wilt komen. Een opmerking van een leerling, student of collega bijvoorbeeld kan je ineens doen realiseren wat je met je project wilt onderzoeken; wat je te weten wilt komen. Het schrijven als vorm van onderzoek betekent dat je datgene wat je fascineert (maar waar je niet meteen grip op hebt) verkent door dagelijks te observeren, deel te nemen aan wat er gebeurt in je school, te schrijven in je logboek, te lezen, aantekeningen te maken

(‘fieldnotes’), in gesprek zijn met mensen om je heen en vragen te stellen (Poulos, 2021).

Tips bij het schrijven

In haar artikel over schrijven als vorm van onderzoek, biecht Laurel Richardson eerlijk op dat ze jarenlang allerlei wetenschappelijke artikelen en boeken om zich heen heeft verzameld, maar dat ze het merendeel maar half gelezen heeft. Ze wilde het wel helemaal lezen (want ze vond het onderwerp of de auteur interessant), maar ze vond de teksten vaak zo saai.... Het was niet zozeer dat het te ingewikkeld of complex was, maar gewoon super oninteressant geschreven; er gebeurde niks in de teksten. En daar wil ze wat aan doen: hoe kunnen we teksten maken die een verschil maken, die ertoe doen?

Voor auto-etnografen is het van groot belang dat je verhalen schrijft die je lezer je wereld intrekken. Je schrijft omdat je bij je lezers een reactie wil oproepen die niet alleen intellectueel of rationeel is maar ook emotioneel, spiritueel, misschien wel activistisch. Er moet wat gebeuren bij je lezer. “Een auto-etnografie is niet ‘zomaar’ een verhaaltje – het is een verhaal met een doel: het beoefenen van culturele analyse en kritiek” (Poulos, 2021, p. 13 - vertaling van mij).

*Power to the Pencil! van Larie Cook
(@lariecook)*

Daarom een paar kleine schrijftips. Deze komen voor een deel uit een cursus creatief schrijven die ik met Zena Bani en Lianne Plutschouw heb gedaan (Caroline Kramer, persoonlijke communicatie, winter 2024-2025) en uit boeken over creatief schrijven. Ze staan op willekeurige volgorde; het is niet zo dat de een belangrijker is dan de ander.

Vooraf:

- Maak tijd om te schrijven; gun jezelf die tijd ook. Dat valt niet altijd mee: ik neem mezelf ook vaak voor dagelijks tijd in te ruimen om (fictie) te schrijven. Maar dat lukt helaas vaak niet... Blijf het proberen!
- Wanneer je niet weet wat je moet schrijven, of wanneer je blokkeert tijdens het schrijven, of wanneer je een lekkere opwarmer wil voordat je gaat schrijven, maak dan gebruik van de schrijftechniek die *freewriting* heet: 10 minuten onafgebroken vrij schrijven vanuit een zin of een woord dat je ergens oppikt. Het is de bedoeling dat 10 minuten lang je pen niet van het papier komt en dat je de zinnen laat komen zoals ze komen.

Tips bij het schrijven van verhalen:

- Schrijf **navolgbaar**. Zeker wanneer je eigen ervaringen beschrijft zijn er vaak dingen die jijzelf zo logisch vindt dat je ze vergeet op te schrijven. Maar voor een mogelijke lezer wordt je verhaal daardoor moeilijk te volgen.
- Schrijf **zintuigelijk**: schrijf wat je hoort, ruikt, ziet, voelt. ‘Mijn wangen waren rood’; dingen die je voor je kan zien.

Dingen die je hoort: 'ze kwamen schreeuwend de kamer binnen'; 'naar adem happend'. 'Het beetje lucht was daar dik en warm': dat kan je voelen. 'Ik was bijna gestikt'.

- Gebruik **details**, maar wel functioneel. De details moeten meedoen met het verhaal. Specifiek zijn is belangrijk.
- Breng **contrasten** aan in je verhaal: bijvoorbeeld in kleur, of in situaties.
- Er moet altijd een **conflict** aanwezig zijn, of weerstand, of wrijving. Er moet iets prikkelen.
- **Onderschat** je mogelijke lezer niet, en zet de mogelijke lezer aan het werk.
- **Overschat** je mogelijke lezer niet, en voorkom dat-i zich dom voelt.
- ...

Extra: Kritische auto-etnografie – wat is dat?

Kritische auto-etnografie is een betrekkelijk jonge onderzoekstraditie die het inzicht serieus neemt dat de onderzoeker zelf een sleutelrol speelt in de situatie die-i onderzoekt. Kritische auto-etnografie vertrekt vanuit persoonlijke ervaringen (waaronder die van de onderzoeker) en verbindt die ervaringen met de culturele, sociale en politieke wereld. Op die manier wil de kritisch auto-etnograaf de culturele, sociale en politieke wereld beter begrijpen, bekritisieren en verbeteren.

“Auto-etnografie is (...) een observationele, participatieve en reflexieve onderzoeksmethode waarbij door het schrijven over zichzelf-in-relatie-tot-anderen de vele lagen van de menselijke sociale, emotionele, theoretische, politieke en culturele praktijken zichtbaar gemaakt worden” (Poulos, 2021, pp. 4-5 - vertaling van mij); kritische auto-etnografie wil deze praktijken ook bevragen en wanneer nodig ook verbeteren. Kritische auto-etnografie brengt het vertellen van verhalen en wetenschap bij elkaar; het verbindt het individu met de samenleving en het persoonlijke met het politieke.

Wat kritische auto-etnografie is laat zich het best uitleggen door de verschillende kenmerken of activiteiten die wezenlijk zijn voor auto-etnografisch onderzoek uit elkaar te trekken: om te beginnen de ‘auto-’, de ‘-etno-’ en de ‘grafie’, en daarna het bijvoeglijk naamwoord ‘kritisch’ (Adams et al., 2022; Boylorn & Orbe, 2021; Leijgraaf, 2023; Doosje & Coppoolse, 2026).

‘auto-’

De ‘auto-’ in kritische auto-etnografie heeft betrekking op de *eigen ervaringen* van de onderzoeker:

“We delen intieme en kwetsbare ervaringen die soms gevoelens van schaamte of verdriet oproepen; ervaringen en situaties die ons en deze gebeurtenissen hebben gevormd; en

momenten die aanleiding gaven tot vreugde, verwarring, conflicten, verdriet, passie en mogelijk trauma. We vertellen over deze gebeurtenissen en gevoelens om te laten zien hoe wij en anderen met wie we omgaan zin kunnen geven aan een leven, onnodige stilte rond ongemakkelijke onderwerpen kunnen doorbreken en verhalen kunnen onthullen die nog niet eerder (of niet goed) zijn verteld. We hopen dat deze verhalen institutionele en sluipende ideeën en praktijken ter discussie stellen en tegelijkertijd lessen bieden over hoe we ons kunnen redden, het hoofd boven water kunnen houden, en het best ons leven kunnen leiden”

(Adams et al., 2022, p. 3 - vertaling van mij).

Zeker wanneer ervaringen van mensen nauwelijks of stereotyperend gepresenteerd worden in bestaand onderzoek, kan een kritische auto-etnografie van iemand uit een gemarginaliseerde groep⁴ tot krachtige *counter narratives*⁵ (Leijgraaf, 2022) leiden. Wanneer een onderzoeker het insider perspectief van een gemarginaliseerde groep zichtbaar kan maken, verschaft die onderzoeker toegang tot ervaringen en betekenisgeving die anders onbekend zouden blijven.

Door eigen ervaringen en reflecties van de onderzoeker op de voorgrond te plaatsen breken auto-etnografische studies met het streven naar objectiviteit. De positionaliteit van de onderzoeker (je sociale en politieke positie in de samenleving die mede bepaalt hoe

⁴ Onder een gemarginaliseerde groep verstaan we een groep mensen die door de samenleving benadeeld of op achterstand gezet wordt op basis van identiteitskenmerken. Denk aan mensen van kleur, queer personen, mensen in armoede, moslims, mensen met een beperking en ongedocumenteerden.

⁵ *Counter narratives* zijn, kort gezegd, verhalen waarin de stem klinkt van mensen die systematisch worden onderdrukt, tot zwijgen worden gebracht en onzichtbaar worden gemaakt door het dominante verhaal van de samenleving. Ze vormen een wezenlijk tegengeluid.

jij de wereld interpreteert) wordt niet alleen geaccepteerd, maar omarmd en vereist.

Doordat de positionaliteit en de ervaringen van de onderzoeker onderdeel uitmaken van het onderzoek, trapt een kritisch auto-etnograaf ook minder snel in de valkuil onderzoek *voor* of *over* ‘anderen’ te doen. De onderzoeker is zelf altijd betrokken bij de situatie die onderzocht wordt. Het delen van eigen ervaringen maakt ook de onderzoeker kwetsbaar, en niet alleen de (andere) mensen die deelnemen aan het onderzoek. Er staat ook altijd iets op het spel voor de onderzoeker zelf.

‘-etno-’

Het is een misverstand te denken dat het delen van eigen ervaringen een project automatisch tot een auto-etnografisch project maakt. Iets wordt pas een auto-etnografisch project wanneer de onderzoeker de eigen ervaringen op een kritische wijze verbindt met de cultuur, samenleving, gemeenschappen, het culturele leven, culturele artefacten, overtuigingen enzovoorts. Dat is het ‘- etno-’ gedeelte van de auto-etnografie.

“[A]uto-etnografie brengt het persoonlijke en het culturele bij elkaar. Als een project geen gebruik maakt van etnografische methoden, geen vragen stelt over cultuur en/of geen inzicht biedt in het sociale leven, dan past het project waarschijnlijk niet binnen de definitie van autoetnografie”

(Adams et al., 2022, p. 3 - vertaling van mij).

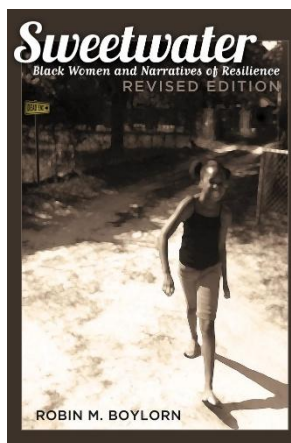
En dat betekent dat ook een auto-etnograaf onderzoek doet als andere onderzoekers: interviews afnemen (zowel formele als spontane, informele interviews, inclusief toevallige gesprekken in de gang of bij het koffiezetapparaat), literatuur lezen (zowel wetenschappelijke als populaire, maar ook romans en poëzie), podcasts luisteren, films en documentaires bekijken, musea

bezoeken, enzovoorts. Hiermee duwt de onderzoeker zichzelf eigenlijk buiten en voorbij zichzelf.

‘-grafie’

Kritische auto-etnografie ziet de kunst en het ambacht van representatie als een kernonderdeel van het onderzoek: de ‘-grafie’ component benadrukt dat goede auto-etnografie altijd goed schrijven of andere goede vormen van representatie vereist. Saaie vormen van representatie zijn uit den boze. Wanneer je verschillende auto-etnografieën bekijkt, valt de diversiteit in vormen waarop ze gepresenteerd worden en de zorgvuldigheid waarmee dit wordt gedaan meteen op. Zo zijn er bijvoorbeeld auto-etnografieën die de lezer heel beeldend, bijna op literaire of poëtische wijze meenemen in het onderzoek. Of zelfs in vormen als dans en theater.

Als sprekend voorbeeld hiervan wil ik graag het boek *Sweetwater* noemen, waarin Robin Boylorn een auto-etnografisch verslag geeft van zwarte vrouwen uit de gemeenschap in het landelijke Zuiden van de Verenigde Staten waar ze zelf als kind opgroeide (Boylorn, 2017). Het was het eerste auto-etnografische boek dat ik ooit las, en het boek heeft me echt omvergeblazen! Dit was geen lastige, ingewikkelde, taaie wetenschappelijke studie waar ik me doorheen moest worstelen, maar het las als een roman! Al het onderzoek dat Robin Boylorn gedaan had (de verhalen van de vrouwen uit haar gemeenschap en van haarzelf die ze verzameld had, en de literatuur die ze gelezen had) heeft ze verwerkt tot een fictief verhaal waarin ze werkt met

zogenoemde samengestelde personages (personages die gebaseerd zijn op meerdere personen tegelijk), waardoor ze “verhalen kon vertellen zonder deze aan individuele vrouwen toe te schrijven” (Boylorn, 2017, pp. 188-189 - vertaling van mij). Op die manier beschermde ze de vrouwen met wie ze gewerkt had – in een kleine, hechte gemeenschap zou er immers heel wat reuring hebben kunnen ontstaan wanneer de verhalen te herleiden zouden zijn geweest tot specifieke vrouwen uit die gemeenschap.

‘kritische’

Het bijvoeglijk naamwoord ‘kritisch’ geeft aan dat kritische auto-etnografie expliciet oog heeft voor macht en machtsverhoudingen en dat het gemarginaliseerde ervaringen en kennis waardeert. Kritische auto-etnografie verbindt kritische sociale theorie (zoals zwart-feministische theorieën, queer-theorieën, postkoloniale theorieën, marxistische theorieën) met storytelling, en is erop gericht dominante verhalen te doorbreken en zodoende bij te dragen aan het bevorderen van Social Justice. Dat doet het door de systemen bloot te leggen die sommige groepen mensen bevoordelen en anderen juist achterstellen, en deze ook te bevechten (Boylorn & Orbe, 2021; Holman Jones, 2018).

Bibliografie

- Adams, T. E., Holman Jones, S., & Ellis, C. (Eds.). (2022). *Handbook of autoethnography. Second edition*. Routledge.
- Boylorn, R. M. (2017). *Sweetwater. Black women and narratives of resilience. Revised edition*. Peter Lang.
- Boylorn, R. M., & Orbe, M. P. (Eds.). (2021). *Critical autoethnography: Intersecting cultural identities in everyday life. Second edition*. Routledge.
- Carter, S. (2002). How much subjectivity is needed to understand our lives objectively? *Qualitative Health Research*, 12(9), 1184-1201. <https://doi.org/10.1177/1049732302238244>
- Doosje, I., & Coppoolse, R. (Hosts). (2026, juli 6). *Zena Bani & Monique Leijgraaf (ORD special van Kortsluiting)—Kritische auto-etnografisch onderzoek – een counter narratief* (No. 51) [Broadcast].
<https://open.spotify.com/episode/1MRkZ3ZYusdNxArKnVfJck>
- Holman Jones, S. (2018). Creative selves/creative cultures: Critical autoethnography, performance and pedagogy. In S. Holman Jones & M. Pruyn (Eds.), *Creative selves/creative cultures: Critical autoethnography, performance and pedagogy* (pp. 3-20). Palgrave Macmillan.
- Leijgraaf, M. (2022). *“Ik snap oprecht niet hoe dit systeem kan bestaan.” Bevorderen van kansengelijkheid door het doorbreken van de master narrative*. Hogeschool IPABO.
- Leijgraaf, M. (2023). Disrupting the master narrative: A methodological exploration of educational research for social justice. *ATEE Annual Conference 2023. Teacher Education On The Move. Book of Proceedings*, 102-118. <https://doi.org/0.21862/atee.2023.08>
- Poulos, C. N. (2021). *Essentials of autoethnography*. American Psychological Association.

- Richardson, L. (2000). Writing. A method of inquiry. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research*. Second edition (pp. 923-948). Sage Publications.
- Snijders, A. L. (2024). *Belangrijk is dat ik niet aan lezers denk*. AFdH Uitgevers.

In een tijd waarin technologische ontwikkelingen het steeds makkelijker, aantrekkelijker en sneller maken om teksten te laten genereren door AI, komt het lectoraat Kansengelijkheid met deze tegendraadse publicatie waarin het zelf schrijven als vorm van onderzoek verkend wordt. Geïnspireerd door praktijken van kritische auto-etnografie gaat deze publicatie na wat de waarde is van eigen ervaringen en van het schrijven wanneer je als onderwijsprofessional onderzoek doet.

Dit is de eerste uitgave van Uitgeverij Barbarij